

بررسی علل و عوامل افت تحصیلی در دانشجویان دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی

جندی شاپور اهواز

ماریا چراغی^۱، ایمان فرج اله جعبی^۲، تینوش سلطانی^۳

۱. عضو هیئت علمی، دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز، اهواز، ایران. (نویسنده مسئول).
۲. کارشناس ارشد روانشناسی عمومی، مشاور اداره مشاوره و خدمات روانشناختی، دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز، اهواز، ایران (نویسنده مسئول).
۳. کارشناس پرستاری، مسئول امور دانشجویی دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز، اهواز، ایران.

مجله پیشرفت های نوین در علوم رفتاری، دوره دوم، شماره هفدهم، اسفند ماه ۱۳۹۶، صفحات ۳۷-۴۵

چکیده

افت تحصیلی دانشجویان یکی از مشکلات عمده مراکز آموزش عالی کشور می باشد. عدم موفقیت دانشجو در تحصیل، خود زمینه ساز مشکلات فردی و اجتماعی عدیده و انصراف از دستیابی به اهداف آموزشی خواهد شد. این پژوهش یک مطالعه مقطعی از نوع توصیفی - تحلیلی است که بر روی ۲۵ دانشجوی افت تحصیلی انجام گرفته است. اطلاعات از طریق مصاحبه با این دانشجویان جمع آوری شد. بررسی های بعمل آمده نشان داد مشکل در برنامه ریزی، مشکلات در انگیزه، سوگ و افسردگی، بی علاقه‌گی به رشته تحصیلی، افکار و سواسی، مشکلات خانوادگی و جسمی و اعتماد به نفس پائین علل افت تحصیلی در این دانشجویان بوده است. براساس نتایج به دست آمده از این مطالعه آموزش برنامه ریزی به دانشجویان، پیگیری علل و عوامل بی انگیزگی آنها، امید درمانی و شناسایی به موقع و درمان آسیب های روانی دانشجویان در کاهش افت تحصیلی آنها تاثیر گذار است.

کلیدواژه‌ها: افت تحصیلی، مداخلات روان شناختی، دانشجویان، دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز

مجله پیشرفت های نوین در علوم رفتاری، دوره دوم، شماره هفدهم، اسفند ماه ۱۳۹۶

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی
روانشناسی

مقدمه

افت تحصیلی دانشجویان یکی از مشکلات عمده مراکز آموزش عالی کشور می‌باشد. دانشگاه‌ها هر ساله دانشجویان جدیدالورود را مورد پذیرش و دانشجویانی را فارغ‌التحصیل می‌نمایند و این چرخه مستمر توجه به کیفیت آموزشی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. و افزایش کیفیت نظام آموزشی به عنوان اثرگذارترین عامل در توسعه کشورها محسوب می‌شود (برک، ۲۰۰۰). چرا که دانشجویان در صورت موفقیت تحصیلی به موقعیتی دست می‌یابند که از حداکثر نیروی درونی و بیرونی خود برای دستیابی به اهداف آموزش عالی استفاده نموده و شرایط لازم را جهت زندگی اجتماعی موفق کسب می‌نمایند و در صورت عدم موفقیت دانشجو در تحصیل خود زمینه ساز مشکلات فردی و اجتماعی عدیده‌ای و انصراف از دستیابی به اهداف تقسیم آموزشی خواهد شد در این خصوص افت تحصیلی دانشجویان یکی از مشکلات عمده مرکز آموزش عالی کشور است که نه تنها باعث اتلاف وقت و هزینه‌های جاری این مرکز می‌شود بلکه باعث ایجاد مسائل و مشکلات روحی، روانی خانوادگی و اجتماعی برای دانشجویان می‌گردد (ادیب، ۲۰۰۸). براین اساس سازمان یونسکو مفهوم افت تحصیلی را بر ترک تحصیل زودرس و کاهش کیفیت آموزشی و پژوهشی و تحصیلی فراگیران نسبت می‌دهد (یونسکو، ۲۰۰۰). برابر تحقیقات انجام گرفته حدود ۱۲ درصد از دانشجویان دانشگاه‌های علوم پزشکی در طی تحصیل خود حداقل ۱ ترم تحصیلی مشروط می‌شوند که این مشروطی نه تنها ممکن است دانشجویان را از لحاظ روحی-روانی دچار مشکل کند بلکه از نظر پیشرفت تحصیلی نیز آنان را در معرض خطر محرومیت از تحصیل قرار می‌دهد و موجب خلل در بهره‌برداری مطلوب از اصول علمی برای تربیت نیروی انسانی، منابع انسانی و مالی و نیز موجب نارضایتی اجتماعی گردد. علاوه بر این افت تحصیلی دانشجویان و ترک تحصیل آنان علاوه بر مسائل و مشکلاتی که برای دانشجو ایجاد می‌کند زیان‌های فراوانی را برای کشور در بر خواهد داشت. همچنین افت تحصیلی یا ترک تحصیل از دانشگاه می‌تواند سایر رفتارهای منفی را برای افراد به دنبال داشته باشد (جهانی و رحیم زاده، ۲۰۰۸). مطالعات و پژوهش‌های متعدد حکایت از آن دارد که مجموعه‌ای از عوامل می‌تواند به افت تحصیلی منجر شود. منیری و همکاران نیز طی پژوهشی بیان داشتند که ۳۹ درصد از دانشجویان در گروه موفق و ۶۱ درصد در گروه ناموفق بودند به گونه‌ای که نسبت شانس عدم موفقیت در دانشجویان با کمتر از ۲ سال فاصله ورود به دانشگاه ۴/۳۴، معدل دیپلم کمتر از شانزده ۲/۶، تمرکز کم در کلاس ۳ و انجام مطالعه و بدون برنامه ریزی قبلی ۳/۶۶ بوده است (منیر و قلیتراش، ۲۰۰۶). مطالعه دیگری نشان داد که مشروطی در دانشجویان پسر بیشتر از دختران بود در بین عوامل مورد بررسی از نظر روش‌های تدریس اساتید از نظر دانشجویان بین نمره دانشجویان مشروط شده و مشروط نشده اختلاف معنی‌داری وجود داشت. همچنین اختلاف معنی‌داری از جهت خصوصیت فردی بین دانشجویان مشروط شده و مشروط نشده مشاهده گردید (هدوی و فتحی، ۲۰۰۰). در مطالعه‌ای نتایج نشان داد بین نظرات دانشجویان درباره روش تدریس مدرسین، خصوصیات فردی دانشجو (علاقه مندی به رشته تحصیلی و احساس خودکفایی برای مطالعه دروس مربوطه و همچنین مشکلات زیستی و تحصیلی دانشجویان (روحی - روانی، مسکن و خوابگاه و مالی اشتغال و تأهل) با افت تحصیلی (نمره کمتر از ۱۰ یا ۱۲-۱۰ در دروس خود) اختلاف معنی‌داری وجود داشته است (توار و سیمون، ۲۰۰۶). جبرائیلی و همکاران (۲۰۱۱) علل افت تحصیلی دانشجویان را عدم برنامه ریزی کمبود ارتباط بین خانواده-دانشگاه، عدم انگیزه می‌داند. افت تحصیلی دانشجویان نه بعنوان یک مشکل شخصی

بلکه بعنوان یک مشکل اساسی اجتماعی بوده و باید برای حل این مشکل گام‌های اساسی برداشت زیرا مسایل ناشی از آن در آینده گریبان‌گیر جامعه خواهد شد. اما در این بین افت تحصیلی دانشجویان دانشگاه‌های علوم پزشکی از اهمیت خاصی برخوردار است زیرا اگر این دانشجویان دارای تحصیلات خوبی نباشند به خاطر حساسیت شغلی و ارتباط آن با سلامت افراد جامعه این مشکل به صورت حیاتی خود رانشان خواهد داد. به گونه‌ای که این دانشجویان متعاقب افت تحصیلی در محیط کار نیز عملکرد ضعیفی خواهند داشت که غیر قابل جبران خواهد بود.

بنابراین انجام مطالعه مذکور به خصوص در دانشگاه‌های علوم پزشکی که با صرف هزینه‌های بسیار باید نیروی انسانی کارآموده و با کیفیت مطلوب را برای عرضه مراقبت‌های بهداشتی تربیت کنند ضروری می‌باشد. هرچند پژوهش‌های مشابهی در این زمینه در برخی از شهرها صورت گرفته است ولی با توجه به تفاوت‌های فرهنگی و تغییرات سریع عوامل در طول زمان نمی‌توان بعنوان یک قانون عمومی و کلی علل خاصی را برای همه جوامع به صورت یکسان مطرح نمود چرا که قوانین و بافت فرهنگی هر جامعه نگرش مردم به تحصیلات سطح سواد و درآمد والدین همه از عواملی هستند که بطور خاص در یک جامعه بر شکست یا موفقیت تأثیر می‌گذارد.

روش پژوهش

این یک مطالعه مقطعی از نوع توصیفی - تحلیلی است که بر روی ۲۵ دانشجوی افت تحصیلی نیمسال دوم ۹۲-۹۱ از رشته‌های مختلف دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز در سال ۱۳۹۲ انجام گردید. کلیه دانشجویان مراجعه‌کننده به هسته مشاوره تحت مصاحبه و مشاوره فردی قرار گرفتند. با توجه به نوع مشکل و نیازهای فردی آنها تعداد جلسات بین ۴-۱ مرتبه بصورت خصوصی انجام شد. تمام اطلاعات وارد SPSS-21 شد و آنالیز آماری بر روی آنها انجام گردید تا علل و عوامل افت تحصیلی مشخص گردد. همچنین از آمار توصیفی جهت رسم نمودارها استفاده گردید.

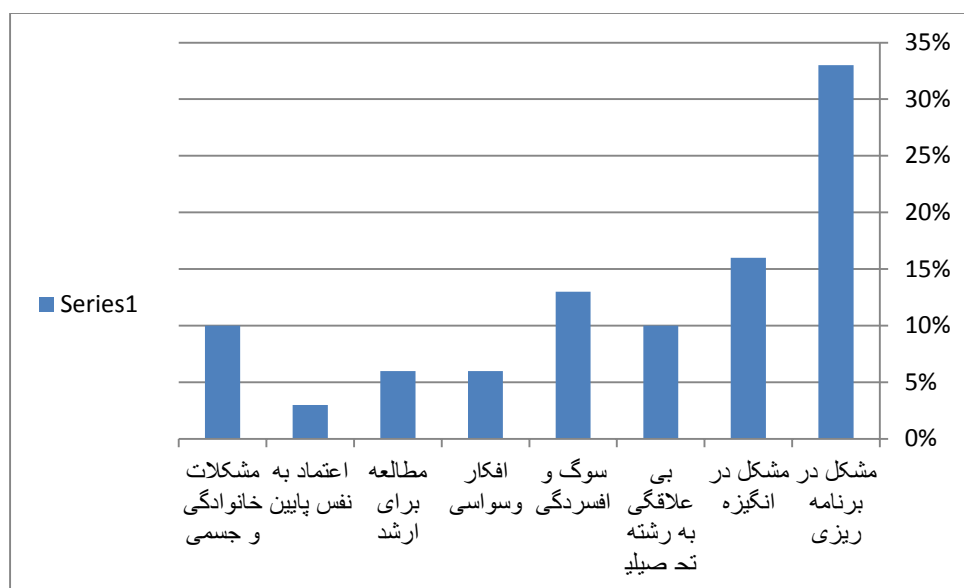
یافته ها

جدول شماره ۱ فراوانی مطلق و فراوانی نسبی علل افت تحصیلی در دانشجویان مراجعه کننده به هسته مشاور دانشکده بهداشت را نشان می دهد.

ردیف	مشکل	فراوانی مطلق	فراوانی نسبی	درصد فراوانی نسبی
۱	مشکل در برنامه ریزی	۱۰	۰/۳۳	۳۳٪
۲	مشکل در انگیزه	۵	۰/۱۶	۱۶٪
۳	بی علاقه‌گی به رشته تحصیلی	۳	۰/۱۰	۱۰٪
۴	سوگ و افسردگی	۴	۰/۱۳	۱۳٪
۵	افکار وسواسی	۲	۰/۶	۶٪
۶	مطالعه برای ارشد	۲	۰/۶	۶٪
۷	اعتماد به نفس پایین	۱	۰/۳	۳٪
۸	مشکلات خانوادگی و جسمی	۳	۰/۱۰	۱۰٪

توضیح: از آنجا که برخی دانشجویان دارای افت تحصیلی همزمان دارای چند مشکل بوده اند، تعداد کل مشکلات از تعداد کل دانشجویان مراجعه کننده بیشتر است.

نمودار شماره ۱ درصد فراوانی نسبی علل افت تحصیلی در دانشجویان مراجعه کننده به هسته مشاور دانشکده بهداشت را نشان می دهد.

جدول شماره ۲ دفعات مراجعات و درصد دفعات مراجعه دانشجویان دارای افت تحصیلی به هسته مشاوره دانشکده بهداشت را نشان می دهد.

تعداد نفرات	۹	۱۱	۳	۲
تعداد مراجعات	۱	۲	۳	۴
درصد مراجعات	۳۶٪	۴۴٪	۱۲٪	۸٪

تعداد ۳۸ نفر دانشجوی افت تحصیلی از سوی آموزش دانشکده بهداشت در نیمسال دوم سال تحصیلی ۹۲-۹۱ معرفی شدند که از این تعداد ۲ نفر دانشجوی ۲ بار مشروط، ۸ نفر مشروط و ۲۷ نفر کاهش دو نمره معدل بوده اند. از ۳۸ نفر دانشجوی معرفی شده به هسته مشاوره ۲۵ نفر مراجعه کردند و مداخلات مشاوره ای و روان شناختی دریافت کردند. از این تعداد ۱۷ نفر (۶۸٪) دختر و ۸ نفر (۳۲٪) پسر با میانگین سنی $22 \pm 3/6$ (از ۱۹ تا ۳۶ سال) ۱۷ نفر (۶۸٪) خوابگاهی و ۸ نفر (۳۲٪) بومی (ساکن استان خوزستان) هستند. در مورد تعداد مراجعات این دانشجویان جهت دریافت مداخلات روان شناختی ۹ نفر (۳۶٪) یک بار، ۱۱ نفر (۴۴٪) ۲ بار، ۳ نفر (۱۲٪) ۳ بار و ۲ نفر (۸٪) ۴ بار مراجعه کردند.

بررسی های بعمل آمده از مشاوره های فردی این دانشجویان نشان می دهد ۱۰ نفر (۳۳٪) به دلیل مشکل در برنامه ریزی، ۵ نفر (۱۶٪) به دلیل مشکلات در انگیزه، ۴ نفر (۱۳٪) به دلیل سوگ و افسردگی، ۳ نفر (۱۰٪) به دلیل بی علاقه‌گی به رشته تحصیلی، ۴ نفر (۱۳٪) به دلیل مشکلات مربوط به افکار وسواسی، ۳ نفر (۱۰٪) به دلیل مشکلات خانوادگی و جسمی و یک نفر (۳٪) به دلیل اعتماد به نفس پایین دچار افت تحصیلی شده اند.

بحث و نتیجه گیری

براساس گزارش اداره مشاوره دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز به دنبال بررسی افت تحصیلی دانشجویان در نیم سال دوم تحصیلی ۹۱-۹۲، دانشکده بهداشت بالاترین آمار دانشجویان افت تحصیلی در بین دانشکده های علوم پزشکی اهواز را احراز کرده است که با پژوهش حسام و ثناگو (۲۰۱۲) همسو می باشد. این مساله لزوم بررسی های بیشتر جهت معلوم کردن علل و عوامل افت تحصیلی در این دانشجویان را ضروری کرد. یافته های این مطالعه که به دنبال بررسی مشکلات دانشجویان افت تحصیلی مراجعه کننده به هسته مشاوره دانشکده بهداشت انجام گرفته است نشان داد ۳۳٪ این دانشجویان از مشکل نداشتن برنامه ریزی درسی در زندگی خود رنج می برند که با مطالعه منیری و قلب تراش (۲۰۰۶)، جبرائیلی و همکاران (۲۰۱۱) و نجیمی، مشتاق و شریفی (۲۰۱۱) همسو است. این درحالی است که برنامه ریزی از جمله مهارت هایی است که به راحتی کسب می شود. آموزش برنامه ریزی به همراه تمرین و به کارگیری مهارت های مربوط به آن در زندگی فردی می تواند با گذشت زمان به صورت عادت برای یک فرد ایجاد شود. بنابراین آموزش برنامه ریزی به دانشجویان می تواند بعنوان یک اولویت در نظر مسئولین دانشکده مد نظر قرار گیرد. ۱۶٪ نیز به دلیل نداشتن انگیزه کافی برای درس خواندن دچار افت تحصیلی شده اند که با مطالعه حسام و ثناگو (۲۰۱۲)، حبیب زاده و همکاران (۲۰۰۸)، جبرائیلی و همکاران (۲۰۱۱) و نجیمی، مشتاق و شریفی (۲۰۱۱) همسو است. از آنجا که این دانشجویان با عبور از سد کنکور و ورود به دانشگاه ثابت کرده اند که در گذشته بی انگیزه نبوده اند باید علل و عوامل بی انگیزه شدن آنها در دانشگاه هم مورد بررسی و پیگیری جدی قرار گیرد. مصاحبه با این دانشجویان نشان داد آینده شغلی مبهم، دیدگاه فرهنگی جامعه در مورد رشته های تحصیلی در دانشکده بهداشت از عوامل اصلی بی انگیزه شدن دانشجویان است. توجه اساتید محترم به مساله ترغیب، تعیین هدف و امیددرمانی می تواند در ایجاد انگیزه دانشجویان مؤثر باشد. بی علاقگی به رشته تحصیلی از جمله علل افت تحصیلی در این مطالعه مشخص گردید که با مطالعه توار و سیمون (۲۰۰۶) و حسام و ثناگو (۲۰۱۲)، همسو است. بی علاقگی به رشته تحصیلی با رقم قابل توجه ۱۰٪ معرفی کامل رشته های تحصیلی را در دبیرستان و قبل از انتخاب رشته می طلبد معرفی کامل و آگاهی کامل یک فرد از رشته تحصیلی قبل از انتخاب آن و انتخاب رشته مورد علاقه بدون توجه به دیدگاه جامعه و خانواده برای جوانان امروز به سادگی صورت نمی پذیرد. امروزه جوانان انگیزه های زیادی غیر از علاقه شخصی را جایگزین هدف انتخاب خود می کنند که متأسفانه گذشت زمان با افزایش تجربه و تغییر دیدگاه آنها این اشتباه را برای آنها معلوم خواهد کرد. سوگ و افسردگی نیز در دانشجویان افت تحصیلی با درصد ۱۶٪ خودنمایی می کند. درتبیین این مطلب می توان چنین گفت بی تردید دانشجویانی هستند که به دلایل مختلف دچار فقدان می شوند و افسردگی نیز در جوامع بشری روبه رشد است عملکرد این دانشجویان به دلیل افسردگی ناشی از سوگ، یا افسردگی بعنوان علت اصلی تضعیف می گردد. لزوم شناسایی به موقع و درمان دارویی یا شناختی در این زمینه نیز از ضروریات است که این مساله بر اهمیت کار مشاوره و ارائه خدمات روانشناختی صحنه می گذارد. مطالعه برای مقطع ارشد و افکار و سواسی درصدی برابر با (۶٪) را در این مطالعه کسب نموده اند. افکار و سواسی در دانشجویان دغدغه برای آینده را تشدید می کند و مطالعه برای ارشد می تواند راهکاری برای رفع دغدغه ها و نیازهای آتیه آنان باشد. ایجاد شغل و یا توجه به آینده شغلی در دانشجویان از جمله راهکارهایی است که به کم کردن دغدغه های جوانان دانشجو

کمک می کند از سوی دیگر توجه به دریافت خدمات و مداخلات روان شناختی می تواند کمک مؤثری در این زمینه باشد. مشکلات جسمی و خانوادگی در دانشجویان دانشکده بهداشت ۱۰٪ علل و عوامل افت تحصیلی را به خود اختصاص دادند که با پژوهش های حبیب زاده و همکاران (۲۰۰۸)، جبرائیلی و همکاران (۲۰۱۱) و نجیمی، مشتاق و شریفی (۲۰۱۱) همسوست. اما اعتماد به نفس پائین به تنهایی با اینکه حداقل نمودار را به خود اختصاص داده است. با این حال نباید از نظر دور بماند بخصوص که با راهکارهای مشاوره ای قابل درمان است. مطالعات مختلف نشان داده است بر اثر مداخلات روان شناختی معدل های قبل از مداخلات بامعدل های بعد از مداخلات تفاوت معنی داری دارند (فاضلی، ۲۰۰۴؛ پوربختیار و گل محمدیان، ۲۰۰۹). مراکز مشاوره دانشجویی می توانند دانشجویان را در جهت شناخت صحیح توانایی ها، پیشگیری از آسیب های روانی - اجتماعی، ارتقا سطح دانش و بینش در زمینه های مختلف مرتبط با زندگی دانشجویی یاری کنند. براساس نتایج به دست آمده در مورد افت تحصیلی دانشجویان و نتیجه پژوهش حاضر مناسب است.

- بررسی های بیشتری جهت معلوم کردن علل و عوامل افت تحصیلی در دانشجویان صورت گیرد.
- آموزش برنامه ریزی به همراه تمرین و به کارگیری مهارت های مربوط به آن برای دانشجویان بعنوان یک اولویت در نظر گرفته شود.
- علل و عوامل بی انگیزه شدن دانشجویان در دانشگاه مورد بررسی و پیگیری جدی قرار گیرد.
- بدلیل آینده شغلی مبهم و دیدگاه فرهنگی جامعه درمورد رشته های تحصیلی در دانشکده بهداشت توجه اساتید محترم به مساله ترغیب، تعیین هدف و امیددرمانی میتواند در ایجاد انگیزه دانشجویان مؤثر باشد.
- معرفی کامل رشته های تحصیلی در دبیرستان و انتخاب رشته مبتنی برعلاقه وشناخت
- شناسایی به موقع و درمان آسیب های روانی دانشجویان و اهمیت بیشتر به مشاوره و ارائه خدمات روانشناختی
- کم کردن دغدغه های جوانان دانشجو بوسیله توجه به آینده شغلی آنان

- Berk, L (2000). *Infants, children and adolescents*. Boston: Bacon.
- Adib, H (2008). «Effect of Three Educational methods on Anxiety, Learning Satisfaction and Educational Progression in Nursing Students Tried in Development of Medical Education». *medical Education Development Center of Kerman university medicine science*, 1(5), 35-42.
- Unesco (2000). *wastage in the world between, 2000-2002*, paris: unesco.
- Hadavei, Sm., fathi, Y. (2000). *Student s Satisfaction from academic guidance and Consulation at Hamadan university of medical sciences, Shahid Sadoughi university medicine science and Health Service*, 2(8), 56-64.
- Jahani Hashemi, H., Rahimzadeh, S., (2008). *Investigating the mental Health of the first and last year students of Qazvin university medicine science, the journal of Qazvin university of medical Science & Health services*, 2(12), 41-90.
- Moniri, R., Ghalbtarash, H. (2006). *the reasons of educational failure among paramedical student in kashan university of medical science, Iran journal medicine education*, 1(6): 135-140.
- Tovar, E., Simon, MA. (2006). *Academic probation as a dangerous opportunity, factors influencing divers college Journal research*, 30(7), 547-564.
- Habibzadeh, SH., Alizadeh, H., Pourfarzi, F., Ghasemi, A & Maleki, T (2008). *educational decline and it effective factors predispose in the students, journal of health care*, 13(3), 29-33.
- Pournabakhtiar, H., & Golmohammadian, M (2009). *Effectiveness of group counseling on students academic self-concept and academic failure in girls students, new findings of psychology*, 5 (13), 25-35.
- Jebraeli, M., Mosavivaezi, S., Mikaeli, P., Sadatian, R., Aghlmand, S (2011). *Evaluating the influencing factors of educational underachievement in gifted and talented students of urmia university of medical sciences. journal of horizons of medical education development*, 4 (3), 21-25.
- Fazili, E (2004). *Academic progress of student counseling, research higher education*, 10 (1), 61-90.
- Hesam, M., & Sanagoo, A (2012). *Academic under-achievement and some related factors associated with academic satisfaction in golestan university of medical sciences students, journal of research in nursing and midwifery*, 9 (2), 90-96.
- Najimi, A., Meftagh, SD., Sharifirad, G (2011). *The factors affecting educational failure, from the perspective of the students of Isfahan university of medical sciences iran, journal of system research*, 7 (6), 790-797.

Abstract

Students academic loss is one of the major problems of higher education institutions in the country. Failure of students to study will cause many personal and social problems, and will hinder the achievement of educational goals. This research is a descriptive-analytic cross-sectional study which was performed on 25 students of academic failure. The data was collected through interviews with these students. The results of this study showed that the problem of planning, problems in motivation, mourning and depression, lack of knowledge in the field of study, obsessive thoughts, family and physical problems, and low self-confidence were the causes of academic loss in these students. Based on the results of this study, students educational planning, tracking the causes and factors of their lack of motivation, hope therapy and timely identification and treatment of students' psychological injuries have an effect on decreasing their educational loss.

Keywords: Academic Loss, Psychological Interventions, Students, Ahwaz Jundishapur University of Medical Sciences

